

УДК 378.091:811'243

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.6>

М. М. Воробель

orcid.org/0000-0001-9128-7809

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри української та іноземних мов

Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

О. В. Романчук

orcid.org/0000-0001-8215-9741

доктор педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри української та іноземних мов

Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

Н. А. Юрко

orcid.org/0000-0001-7077-2442

старший викладач кафедри української та іноземних мов

Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

СУЧАСНІ МОДЕЛІ МІЖКУЛЬТУРНИХ І ТРАНСКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Орієнтація навчального процесу на компетентнісний зміст освіти передбачає формування не лише комунікативної компетентності, але й компетенцій, пов'язаних із життям у багатопольарному світі, призначеному для запобігання виникненню непорозуміння, відчуження тощо. Стаття присвячена проблемі формування міжкультурної компетенції і транскультурної (комунікативної) компетенції студентів у процесі вивчення іноземних мов. Формування міжкультурної комунікативної компетенції студентів передбачає усвідомлення рідної культури та інших культур, їх взаємозв'язки, здатність та готовність до спілкування, запобігання конфліктам, які неминуче виникають від таких контактів, здатність будувати нові форми поведінки, засновані на цінностях і нормах різних культур тощо. Основна увага у статті приділяється аналізу таких понять, як «міжкультурна компетенція», «транскультурна компетенція», «міжкультурна комунікація», «міжкультурне і транскультурне навчання», а зокрема й аналізу сучасних моделей міжкультурних і транскультурних комунікативних процесів вивчення іноземних мов. Гідну увагу в доповіді відведено також формуванню міжкультурної компетенції та міжкультурного спілкування в контексті сучасних підходів і моделей, вказано на значення і роль міжкультурного навчання на заняттях з іноземної мови крізь призму таких популярних нині комунікативних процесів, як міжкультурний і транскультурний.

На цьому тлі окреслено ідеал транскультурно компетентної особистості, яка формується в процесі цілеспрямованого міжкультурного і транскультурного навчання, котре є ключем до формування міжкультурної компетенції і успішної міжкультурної комунікації при контактах із носіями інших культур. Як свідчить аналіз описаних у статті сучасних моделей міжкультурного навчання, міжкультурна і транскультурна компетентність нині стає справжнім викликом у розробці підручників, як і, власне, фактичне впровадження міжкультурного навчання в процесі вивчення іноземних мов, а тому міжкультурне і транскультурне навчання та спілкування мають бути нині невід'ємною частиною будь-якої форми навчання іноземних мов.

Ключові слова: міжкультурна компетенція, транскультурна компетенція, міжкультурне навчання, транскультурність, моделі міжкультурних і транскультурних комунікативних процесів, транскультурно компетентна особистість.

Постановка проблеми. Політичний, культурний та економічний розвиток Європи в умовах посилення міжнародної співпраці та глобальної конкуренції ставить нині нові вимоги до вивчення іноземних мов, особистісні і соціальні вимоги до професійної освіти. В Україні також відбувається багатогранний процес модернізації освіти з урахуванням сучасних змін у суспільному розвитку, що стало поштовхом для впровадження сучасних підходів до здійснення

професійної освіти загалом та вивчення іноземних мов зокрема.

Актуальною проблемою професійної освіти є підготовка студентів до використання іноземної мови в комунікативній та професійній діяльності, а також формування міжкультурної комунікації. На сучасному етапі поряд із професійними та комунікативними навичками випускник університету має знати культурні та соціальні характеристики інших національностей. Це дозволить їм краще зорієн-

туватися в повторюваних соціокультурних ситуаціях, вести діалог із представниками іноземних культур, шукати та знаходити шляхи вирішення міжетнічних та міжконфесійних конфліктів, а також набуття таких якостей, як толерантність, взаємоповага, відкритість та готовність до спілкування.

Знання власних культурних та духовних цінностей інших народів свідчить про загальнокультурний рівень спеціаліста. Іноді через низький рівень міжкультурної компетентності випускники закладів вищої освіти не можуть пристосуватися до нової спільноти, або й взагалі не спроможні вирішити комунікативні та професійні завдання. Фахівець повинен мати бажання постійно отримувати знання, бути здатним опановувати суміжні спеціальності та мати змогу набувати нові професійні знання протягом усього життя. І велику роль у цьому відіграє іноземна мова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення міжкультурної компетентності, що належить до групи соціальних та особистісних компетенцій, отримало висвітлення в працях багатьох вітчизняних вчених. Зокрема, концепції діалогу культур у викладанні іноземної мови присвячені праці В. Сафронова, Є. Пассова; детальніший огляд джерел з питань основ міжкультурної та мовної мови спілкування були здійснені вченими Є. Верещагіном, В. Костомаровим, О. Леонтовичем, С. Тер-Мінасовою та іншими; формування міжкультурної компетенції досліджували І. Зимня, Н. Васильєва, В. Колесов, І. Сніговська та формування міжкультурної компетентності в процесі професійної підготовки висвітлені у працях О. Кричівської, І. Плужника, А. Приходько. Проблеми міжкультурного спілкування досліджували також такі сучасні українські вчені, як Н. Воронкова, П. Донець, В. Заслуженюк, Т. Комарницька, В. Мірошниченко, П. Осипов. Концепцію транскультурності в контексті викликів глобалізації представлено в наукових працях Л. Горбунової.

Різні моделі міжкультурної взаємодії і міжкультурного навчання стали центром дослідження багатьох західних вчених, проте особливого поширення проблема міжкультурного і транскультурного навчання набула в німецькомовному просторі ще на початку 1990-х років, досить активно розвивається і вдосконалюється в умовах сьогодення. Німецькі педагоги, лінгвісти, антрополози й культурологи (М. Байрам, М. Беннет, Ю. Болтен, В. Вельш, К. Гауеншильд, А. Ерл, М. Гімніч, Д. Каспарі, Д. Рейманн, А. Реслер, Р. Слімбах, А. Томас, А. Шіншке та інші) у своїх працях висвітлюють питання формування міжкультурної і транскультурної компетенцій учнів і студентів у процесі вивчення іноземної мови, а також пропонують сучасні моделі міжкультурного навчання на прикладі таких комунікативних про-

цесів вивчення іноземних мов, як міжкультурний і транскультурний.

Одним з основних завдань, які стоять нині перед сучасною освітою, науковці вважають створення умов для набуття учнями, студентами досвіду міжкультурного спілкування, навчання їх навичкам та вмінням спілкуватися з представниками різних культур, в процесі якого і відбувається формування міжкультурної компетенції людини [2; 3; 6; 10; 11; 15].

Вивчення іноземних мов перш за все має містити в собі соціокультурний елемент, який допоможе краще зрозуміти зміст навчання, розширить можливість вивчення мови з її специфічними правилами, нормами та традиціями у спілкуванні, тим самим сприятиме швидшому опануванню мови у сфері спілкування та значному підвищенню інтересу студентів до вивчення іноземних мов. Саме такі популярні підходи до вивчення іноземних мов, як комунікативний, міжкультурний і транскультурний, передбачають обмін інформацією і взаєморозуміння між носіями різних мовних груп як представників різних культур і привертають увагу вчених – лінгвістів, психологів, педагогів вже багато років.

Для успішного викладання іноземних мов та формування міжкультурної компетентності студентів у закладі вищої освіти викладач має володіти як професійними знаннями, так і методикою викладання, знати культуру країн вивченої мови, її історію та сучасні проблеми, володіти мистецтвом спілкування, створюючи у навчальному процесі відкриту, дружню атмосферу та сильний зворотний зв'язок. Отже, у сучасних умовах головним завданням вчителя та викладача іноземної мови є навчання мови як реального засобу спілкування між людьми різних культур, тобто «іноземні мови слід вивчати у нерозривній єдності зі світом та культурою народів, що розмовляють цими мовами» [7].

Мета статті. У нашій доповіді маємо на меті перш за все ґрунтовно проаналізувати такі поняття, як «міжкультурна компетенція», «транскультурна компетенція», «міжкультурне і транскультурне навчання», розглянути міжкультурну компетенцію та міжкультурне спілкування в контексті сучасних підходів і моделей та показати значення і роль міжкультурного навчання на заняттях з іноземної мови крізь призму таких популярних нині комунікативних процесів, як міжкультурний і транскультурний.

Виклад основного матеріалу. Інтерес до країни та її жителів є важливим мотиваційним фактором для вивчення іноземної мови загалом [13, с. 148–166]. Найважливішим елементом нашого співіснування є комунікація. Нерозуміння або неправильне розуміння іншої людини чи представника іншої культури може викликати

незручність і негативні відчуття, такі як агресія, що можуть стати причиною низки конфліктів. На думку багатьох вчених, проблема низького рівня міжкультурної компетентності особистості є однією з проблем, яка заважає комунікації між представниками різних культур [5; 7; 10].

Такі сучасні поняття, як «міжкультурна компетентність», «транскультурна компетентність», «міжкультурне і транскультурне навчання», нині в центрі наукових дискусій. Розуміння цих понять характеризується науковцями, як здатність обходитися з іншою культурою, вміння спілкуватися з людьми і представниками інших культур, вдало інтегруватися у процес спілкування. На думку Н. Васильєвої, «міжкультурна компетентність – це знання життєвих звичок, традицій, установок цього соціуму, які формують індивідуальні та групові особливості; індивідуальних мотивацій, форм поведінки, невербальних компонентів (жести, міміка), національно-культурних традицій, системи цінностей тощо» [1, с. 2–17].

Німецький психолог А. Томас наголошує на тому, що «міжкультурна компетентність – це не тільки знання мови та країнознавчого характеру, а також вміння та досвід, без яких розуміння людини іншої культури стає нелегким. Не можна говорити про рефлексію на власну культуру, не розуміючи іншу культуру. Разом із тим неможливий ні розвиток власної культури, ані взаємодія двох культур, внаслідок якої відбувається пізнання як власної, так і чужої культури» [17, с. 287]. Саме тому сучасні вимоги до вивчення іноземної мови включають наявність іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Міжкультурна комунікативна компетентність, можливо, є чи не найбільшим та самобутнім внеском у процес викладання іноземних мов, а також загальних процесів навчання і виховання. Проте для формування міжкультурної компетентності замало позитивного ставлення до іншої культури, важливим є, насамперед, контакт із культурою та представниками цієї культури. До уваги беруться, передусім, певні знання, навички і вміння, використання ефективних засобів вивчення іншої культури, такі як спостереження, опис формулювання висновків тощо. Дуже важливими для комунікації стають не лише компетентності розуміння співрозмовника, а також оцінка намірів, передбачення реакції партнера, його особистість. Ось чому метою заняття з іноземної мови нині є не лише формування мовної, а й міжкультурної компетентності, а досягнення такої якості мовної особистості, яка дозволить їй вийти за межі власної культури та набути якості медіатора культур, не втрачаючи при цьому власної культурної ідентичності [3, с. 443–447].

На нашу думку, формування міжкультурної компетентності слід розглядати в сукупності з роз-

витком особистості студентів, їх готовності брати участь у діалозі культур на основі принципів кооперації, взаємоповаги, толерантності, терплячості до різниці в культурних традиціях та подолання культурних бар'єрів.

Оскільки знання самі по собі не є гарантією успішного спілкування в іншому культурному середовищі, поняття міжкультурної компетентності має містити в собі ще такі компоненти, як «навички», «вміння» і «якості» особистості, які й формують компетентність суб'єктів міжкультурного спілкування. Йдеться про ідеальні моделі міжкультурної компетентності, які б включали всі ці компоненти. А. Ерл та М. Гімніч представляють модель міжкультурної компетентності, яка включає три компоненти: *афективну компетентність* (інтереси і відкритість до інших культур; емпатія і здатність розуміти іноземною мовою; толерантність до багатозначності); *пізнавальну компетентність* (знання про інші та конкретну культури; знання теорії культури, культурні відмінності, їх наслідки тощо); *прагматично-комунікативну компетентність* (впровадження відповідних комунікативних моделей; використання ефективних стратегій вирішення конфліктів) [12, с. 12–14].

Інші моделі міжкультурної компетентності також враховують ці вищезгадані компоненти. Спеціально для заняття з іноземної мови Д. Каспарі та А. Шіншке розробили відповідну модель, яка охоплює три сфери: «знання, «вміння/поведінка» та «ставлення» [11, с. 273–287]. Розвиваючи та удосконалюючи цю модель, А. Респелер говорить про три компоненти міжкультурної компетентності, а саме: *афективні і поведінкові компоненти, пізнавальні та аналітичні компоненти, компоненти, орієнтовані на дії* [15, с. 141]. Загалом ця модель орієнтована на аспект поведінки при спілкуванні з представниками іншої культури, тобто виводить міжкультурну компетентність на більш свідомий культурологічний рівень.

Проте ідеальною моделлю міжкультурної компетентності вважається модель, яка поєднує в собі п'ять компонентів міжкультурної компетентності: 1) *ставлення до іншої культури*: відкритість і зацікавленість, готовність відмови від упередження щодо іншої та рідної культур; 2) *знання*: інформативність про соціальні групи, знання про загальні процеси соціальної взаємодії та взаємодії особистостей, знання фактів про рідну та іноземну культуру, наявність пара лінгвістичних засобів навчання; 3) *вміння інтерпретації і співвідношення*: здатність інтерпретувати документи чи події іншої культури, пояснювати і порівнювати їх із власною культурою; 4) *вміння відкривати і взаємодіяти*: засвоєння нових знань про культуру, вміння користуватися знаннями і навичками в умовах комунікації та взаємодії в реальному часі; 5) *критичне усвідомлення культури і полі-*

тична освіта: вміння критично і на основі критеріїв давати оцінку світогляду, діяльності і результатам діяльності, які притаманні як власній, так і чужій культурі [3, с. 443–447].

На цьому тлі міжкультурне навчання є ключем до формування міжкультурної компетенції і успішної міжкультурної комунікації, адже ґрунтується на практичному використанні фактів міжкультурного спілкування людей, котрі виникають безпосередньо під час контактів із носіями інших культур [5]. У процесі вивчення іноземних мов міжкультурне навчання перш за все спрямоване на розвиток навичок, стратегій і умінь розвиватися у спілкуванні з іноземними культурами та суспільствами. Таким чином традиційно названо *цїлі* міжкультурного навчання:

- роздуми про власну культуру та іноземну культуру;

- сенсибілізація щодо міжкультурної зміни погляду;

- набуття знань про взаємозв'язок між власною та іноземною культурами, який пряма покладається на «знання іноземної культури (економіка, політика, історія) у вигляді традиційних семінарів із регіональних досліджень тощо».

Представники міжкультурного навчання розглядають розуміння іноземної культури як діалектику між внутрішньою і зовнішньою перспективами. Німецький вчений Ю. Болтен характеризує «міжкультурне навчання як освітньо-розвиваючий процес, в результаті якого виникають культурні віддалення і зближення між двома культурами (рідною та іноземною) і з'являється щось нове – «третя культура», або «міжкультура». На його погляд, саме «третя культура» характеризується новим поглядом на власне існування, власну особистість розташування між рідною та іноземними мовами, а тим самим дозволяє поглянути на власну культуру очима іноземця і пізнати її краще з інших позицій [9, с. 21–42].

Значення і роль міжкультурного навчання на заняттях з іноземної мови можна розглянути крізь призму таких популярних сьогодні комунікативних процесів, як міжкультурний і транскультурний. Дійсно, починаючи з 1990-х років, на тлі конструктивістської парадигми, роздумів про «педагогіку різноманітності» («Diversity-Pädagogik»), інтеграцію універсалізму та культурного релятивізму почав закріплюватися подальший розвиток міжкультурної педагогіки до транскультурної, заснованої на культурно-філософському підході сучасного німецького філософа В. Вельша. Будучи нині незаперечною соціальною реальністю глобального світу, транскультурність, на думку В. Вельша, дозволить вирішити головне питання сучасної культурології – можливість вивчення культур, що постійно трансформуються і змінюються, перетікаючи одна в одну [18, с. 39–66].

Концепція транскультурності в сучасному науковому дискурсі визначається як розсування кордонів етнічних, професійних, мовних та інших ідентичностей на інших рівнях невизначеності і віртуальності. Р. Слінбах поняття транскультурності пояснює на прикладі «транскультурних подорожей» як культурного експериментування, критичної оцінки, готовності кожного вийти за межі успадкованої ідентичності, відкриваючись для добра й краси в кожній людині і культурній традиції. У процесі таких подорожей транскультурний індивід насамперед формує унікальну позицію, здатну збирати будь-які особливості, будь-які істини і будь-яке вчення в будь-якій культурі, а згодом асимілювати це в більш глобальній якості [16, с. 205–230].

У своїй доповіді «Транскультурна освітня стратегія в контексті викликів глобалізації» Л. Горбунова наголошує на тому, що транскультурна компетентність індивіда сьогодні є освітньою стратегією, практичне завдання якої – допомогти учням і студентам зробити крок за рамки власних світів і поринути у світ інших для вивчення життя людей у різних умовах. Іншими словами, студенти, вивчаючи іноземну мову, мають вийти за межі свого власного «Я» і регулярно потрапляти у світ «незнайомого».

Беручи до уваги вищезгадане, авторка визначає «транскультурну компетентність, як *готовність* випробовувати нові способи мислення, дії і взаємодії в рамках інших культур, *здатність* «засвоювати» релігію, літературу і образотворче мистецтво іншої культури для креативних ідей і уявлень, які можуть збагатити власні віру, характер і стиль життя, *здатність* усного спілкування, використання невербальної і письмової системи комунікації в іншій культурі, *здатність* застосовувати розуміння, уяву і комунікативну майстерність у проектах якості життя, що передбачають транснаціональне співробітництво тощо» [4, с. 158–198].

Дійсно, сучасні емпіричні дослідження підтверджують той факт, що «транскультурність» нині є загальною вимогою до навчання не лише для тих, хто навчається з так званого «міграційним підґрунтям». Звісно, *мета* транскультурного навчання не полягає в тому, щоб перетворити учнів чи студентів на антропологів або міжкультурних експертів, проте вона не менш амбіційна – культивувати новий спосіб бачення світу, розуміння себе і своїх можливостей участі у сприянні глобальній культурі миру та сталого розвитку.

З огляду на вищесказане, вважаємо за необхідне представити найбільш популярні моделі міжкультурного навчання, розроблених німецькими антропологами та культурологами, а саме: **модель «Культурного шоку»**, **модель міжкультурної комунікативної компетентності М. Байрама**, **модель міжкультурної сенситивності**

М. Беннета та інтегрована модель транскультурної компетентності Д. Рейманна. Ці моделі вчені розуміють як схему, що відтворює «основні елементи та функціональні характеристики міжкультурних і транскультурних комунікативних процесів». Отже, коротко розглянемо кожну з них.

Модель «Культурного шоку» (das Kulturschock-Modell) була розроблена німецьким антропологом К. Обергом у 1960 році та доповнена німецьким культурологом Ю. Болтенем [12, с. 67]. І хоча вона не є моделлю міжкультурного навчання, моделює зустріч і іншою культурою, тобто служить підґрунтям для інших лінійних моделей (наприклад, модель міжкультурної сенситивності М. Беннета, яку ми розглянемо нижче). К. Оберг і Ю. Болтен виділяють такі її етапи: *ейфорія – етап «медового місяця» («honeymoon stage»)* – сприйняття тільки позитивного у незнаній культурі; *бурхливі реакції; непорозуміння («misunderstanding»)* – через незнання культурних традицій невідомої культури виникають непорозуміння, звинувачення самих себе; *критичний момент, конфлікт («crisis»)* – на тлі невідомих причин непорозуміння відбувається приписування провини іншій культурі, робиться оцінка власної культури; *прийняття відмінностей, розбіжностей (recovery)* – зростає толерантність до багатозначності, вникає бажання зрозуміти іншу культуру; *акультурація/врегулювання (adjustment)* – відмінності стають зрозумілими, зростає тенденція прийняти манери міжкультурної поведінки. Успішна акультурація є важливим завданням викладання іноземних мов [9, с. 155].

Отже, з одного боку, модель «культурного шоку» дуже позитивно сприймає міжкультурні зустрічі і процеси. З іншого ж боку, саме в цьому доброзичливому погляді криється прихована спокуса провадити несправедливим шляхом роздвоєні культурні відмінності, що стосуються транскультурності і гібридності багатомовного суспільства. Незнання норм і традицій спілкування носіїв іншої культури викликає стан, причиною якого може стати незбігання культур і якого дослідники називають «культурним шоком». Ось чому знання норм і традицій спілкування представників одного народу дозволить учасникам мовного акта, які належать до різних національних культур, адекватно сприймати і розуміти один одного, тобто сприяти міжкультурній комунікації та формуванню міжкультурної комунікативної поведінки.

Наступною є **модель міжкультурної комунікативної компетентності М. Байрама.** Заснована у 1997 році М. Байрамом, модель міжкультурної комунікативної компетентності була на той час загальноновизнаною компетентністю, тобто виразним доповненням міжкультурної компетентності. У цій моделі вчений об'єднав одну з однією частковими компетентностями на когнітивному, афек-

тивному, вольовому та етичному рівнях і чітко розмежував для галузі міжкультурної компетентності: іншомовні комунікативні, соціолінгвістичні та дискурсивні навички [10, с. 70].

З моделі М. Байрама для міжкультурного та транскультурного навчання центральним цільовим виміром міжкультурного навчання є компетентність до відповідальних дій. Також цінним є те, що він інтегрував можливі локації навчання («*locations of learning*») у свою модель: окрім аудиторії та самостійної роботи, згадує також «польову роботу» («*fieldwork*»), цілком справедливо зазначивши, що «місця позааудиторного навчання» вивчення іноземних мов мають особливе значення, для розвитку між- та транскультурної компетентності [10, с. 71].

Отже, модель міжкультурної комунікативної компетентності М. Байрама пропонує цілком досяжний ідеал транскультурно компетентної особистості. Процес його осягнення передбачає вихід учнів та студентів за межі традиційної навчальної аудиторної роботи. Хоча навчальна аудиторія створює цінний простір для отримання системних знань, групових дискусій та роздумів, вона не відтворює культурні умови в реальному просторі та часі. Для набуття транскультурної компетентності студент має вийти з навчальної аудиторії у спільноту, беручи участь у свого роду польовій роботі, безпосередній та емоційній, зануреній у відповідне культурне середовище. Такий досвід відкриває можливості для формування комплексу особистісних позицій, соціальної чутливості та інтелектуальних навичок, які рідко досягаються (якщо досягаються взагалі) у звичайній навчальній аудиторії. Така практика допомагає учням і студентам зробити крок за рамки власних світів і поринути у світ інших для вивчення життя людей у різних умовах.

Дуже відомою є **модель міжкультурної сенситивності М. Беннета**, котра ідентифікує основні компоненти міжкультурної комунікативної компетентності. Дослідник із позиції розвитку виділяє у цій моделі такі стадії: заперечення, захист, зменшення важливості, прийняття, адаптація та інтеграція. Ця модель унікальна тим, що вона ідентифікує не лише стадії розвитку, а й специфічні навички, когнітивні здібності та емоційні процеси, котрі пов'язані з кожною зі стадій. У такий спосіб модель М. Беннета вказує також напрям росту і розвитку міжкультурної компетентності або міжкультурної сенситивності [8, с. 62–77].

Інтегрована модель транскультурної компетентності Д. Рейманна намагається інтегрувати операціоналізацію навчальних процесів, тобто детально описати послідовність культурних навчальних процесів. Тобто йдеться про інтегровану, багаторівневу (послідовну) модель, в якій неперервність країнознавства, міжкультурності і транскультурності відображають прогрес індиві-

дуального навчального процесу: країнознавство, міжкультурна і транскультурна (комунікативна) компетенції при цьому не суперечать одна одній, а навпаки, доповнюють одна одну такою мірою, як і знання соціальної орієнтації для формування міжкультурної компетенції. А це значить, що пізнання самих себе та інших у значенні трансдиференціації не може заперечити відмінності так само, як розуміння, котре, як правило, стає пізніше передумовою формування транскультурної компетенції і формування навичок спілкування через культурні та мовні зв'язки. Йдеться про сфери, які нашаровуються одна на одну чи основні пріоритети, а не про чітко розмежовану послідовність: міжкультурне і навіть транскультурне навчання можуть відбуватися одночасно, після чи перед країнознавчим навчанням тощо, проте суттєве розширення міжкультурної і транскультурної (комунікативної) компетенції можливе лише на основі ґрунтового соціокультурного орієнтованого навчання. А це свідчить про те, що навчальний процес відбувається відповідно до вищезгаданої послідовності «країнознавство – міжкультурне навчання – транскультурне навчання».

У розширеній формі ця модель перш за все інтегрує три компоненти міжкультурної і транскультурної компетенції (модель А. Ерл та М. Гімніча), а також запропоновану Д. Рейманном таксономічну послідовність у міжкультурному (розумінні) та транскультурному (взаєморозумінні) [14, с. 11–21]. Це означає, що знання соціокультурної орієнтації в основному стосуються когнітивного виміру між- і транскультурних компетенцій, а остання – продовжує мати один емоційно-афективний та пов'язаний із дією конативний компоненти. Разом із тим афективний компонент, як правило, відіграє роль більше внутрішнього ефекту з погляду становлення особистості, яка в основному розвивається завдяки іноземному розумінню, в той час як конативний вимір слід розуміти насамперед як зовнішній ефект, що веде до спілкування у взаємодії з комунікантом.

Передусім для формування міжкультурної і транскультурної компетенцій викладачі іноземних мов мають залучати майбутніх спеціалістів до участі в комунікативно орієнтованій діяльності. Доцільним можна вважати залучення студентів до аналітичних, конструктивних та ігрових ситуацій, по можливості з участю представників різних культур. Поряд із традиційними видами роботи формуються професійні навички майбутнього спеціаліста – аналітичне читання текстів за спеціальністю, участь у дискусіях, написання тез, публікації презентація з доповіддю. Це створює проблематичну ситуацію, яка активізує мислення і служить для генерування мовлення. Крім того, позааудиторна робота (доповіді науково-практичної конференції іноземною мовою) дає змогу висловитись, сприяти фор-

муванню ціннісного ставлення до мови як частини культури, підвищити інтерес студентів до мови вивчення іноземних мов.

Висновки і пропозиції. Вивчення іноземної мови – це завжди форма зустрічі з іншою культурою. Сенсифікуючи студентів до зустрічі з іноземною культурою, важливо відкрити різні погляди на цільову мовну культуру на заняттях з іноземної мови. Готуючи майбутніх спеціалістів до іншомовного професійного мовлення, викладачі іноземної мови допомагають їм перш за все побачити свою картину світу навколо і водночас усвідомити себе невід'ємною частиною міжкультурної взаємодії. Для цього їм не потрібно боятися змінювати підходи до викладання іноземної мови, країнознавства, комунікації та переходити від лише теоретичних знань до практичних тренінгів, курсів, руйнуючи хибні культурні стереотипи. Важливим є створення теоретичних і практичних курсів і програм із міжкультурної комунікації у процесі підготовки студентів до іншомовного спілкування. Поєднання як традиційних, так і нетрадиційних методів навчання іноземної мови допомагає створювати, підтримувати та розвивати міжкультурну компетенцію, виховувати майбутніх фахівців із такими якостями, як толерантність, відкритість, повага до культури та духовних цінностей своїх та інших народів, готовність брати участь у діалозі культур тощо.

Отже, міжкультурна і транскультурна компетентність нині стає справжнім викликом у розробці підручників, як і, власне, фактичне впровадження міжкультурного навчання при вивченні іноземних мов. Як свідчить аналіз вищеприписаних сучасних моделей міжкультурного навчання, міжкультурне і транскультурне навчання та спілкування мають бути сьогодні невід'ємною частиною будь-якої форми навчання іноземних мов.

Список використаної літератури:

1. Васильєва Н.Н. Межкультурная коммуникация. Стратегии и техники ее достижения. *Первое сентября*. 2004. № 12. С. 2–17.
2. Воробель М.М. Визначальні пріоритети та аспекти компетентісно орієнтованого навчання і викладання іноземних мов. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Випуск 33. Т. 2. С. 60–65.
3. Воронкова Н. Формування міжкультурної компетенції особистості в процесі навчання іноземної мови. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*: збірник наук. праць / ред. Г.Д. Клочек [та ін.]. Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Вип. 104, ч. 2. С. 443–447. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035681.pdf> (дата звернення: 22.06.2021)
4. Горбунова Л. Транскультурна освітня стратегія в контексті викликів глобалізації. *Філософія освіти*. 2014. № 1(14). С. 158–198.

5. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации : учебник для вузов / под ред. А.П. Садохина. Москва : ЮНИТА-ДАНА, 2002. 352 с.
6. Романчук О. Підготовка фахівців фізичного виховання і спорту до педагогічної діяльності з дітьми та молоддю в Австрії : теоретико-методологічний аспект : монографія. Львів : Галицька видавнича спілка, 2019. С. 434.
7. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва, 2000. 311 с.
8. Bennett M.J. Becoming interculturally re-nati. In J. Wurzel (Ed.), *Toward multiculturalism : A reader in multicultural education* (2nd ed.), Newton, MA : Intercultural Resource Corporation. 2004. S. 62–77.
9. Bolten J. Was heißt «Interkulturelle Kompetenz? Perspektiven für die internationale Personalentwicklung». In: Jutta Berninghausen/ Vera Künzer (Hg.) : *Wirtschaft als interkulturelle Herausforderung*. Frankfurt a. M. : Iko, 2007b. S. 21–42, 155.
10. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon : Multilingual Matter. 1997. S. 70–71.
11. Caspari D. & Schinske A. Aufgaben zur Feststellung und Überprüfung interkultureller Kompetenzen im Fremdsprachenunterricht. *Entwurf einer Typologie*, in: Hu & Byram 2009. S. 273–287.
12. Erll A., Gymnich M. Interkulturelle Kompetenzen. Erfolgreich kommunizieren zwischen den Kulturen. Stuttgart : Klett. 2011, 2010. S. 12–14, 67.
13. Hauenschid K. Transkulturalität – (k)ein Leitbild für die Weiterentwicklung Interkultureller Bildung?“, in : Datta 2010. S. 148–166.
14. Reimann D. Transkulturelle kommunikative Kompetenz im Unterricht der romanischen Sprachen“, in : Reimann 2014a. S. 11–95.
15. Rössler A. Interkulturelle Kompetenz, in : Meißner F.-J. & Tesch B. Edd. *Spanisch kompetenzorientiert unterrichten*. Seelze : Kallmeyer 2010. S. 137–149.
16. Slimbach R. The Transcultural Journey, Essays, Asuza Pacific University, *Frontiers : the Interdisciplinary Journal of Study Abroad*. 2005, Fall, pp. 205–230. URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ891470.pdf> (дата звернення: 28.06.2021)
17. Thomas A. Interkultureller Austausch als interkulturelles Handeln. Saarbrücken, 1985. S. 287, 140.
18. Welsch W. Was ist eigentlich Transkulturalität? In : Darowska & Lüttenberg & Machold, 2010. S. 39–66.

Vorobel M., Romanchuk O., Yurko N. Modern patterns of intercultural and transcultural communication processes in learning a foreign language

The emphasis of education on its competence content implies developing communication proficiency, as well as other competences associated with living in a multipolar world, intended to prevent misunderstandings, alienation, etc. The article deals with the issue of forming the intercultural and transcultural (communicative) competence of students in the process of learning a foreign language. Developing the intercultural communicative competence of students involves the awareness of native and other cultures, their interrelation; the ability and willingness to communicate, prevention of conflicts that are imminent to arise; the capacity to form new types of behaviour based on the values and norms of different cultures, etc. The article focuses on analysing such concepts as “intercultural competence”, “transcultural competence”, “intercultural communication”, “intercultural and transcultural learning”; in particular, it analyses the modern patterns of intercultural and transcultural communication processes in learning a foreign language. Ample attention is also paid to forming the intercultural competence and communication in the context of modern approaches and patterns; special emphasis is on significance and role of intercultural learning at foreign language classes in terms of intercultural and transcultural communication processes that are popular nowadays.

On these grounds, the ideal of transculturally competent personality is outlined, which is formed in the process of purposeful intercultural and transcultural learning, being the key to developing the intercultural competence and successful intercultural communication with native speakers of other cultures. According to the analysis of modern patterns in intercultural learning described in the article, intercultural and transcultural competence today becomes a real challenge in compiling the textbooks and implementing the intercultural learning of foreign languages; therefore, nowadays intercultural and transcultural learning and communication should be an integral part of teaching a foreign language.

Key words: *intercultural competence, transcultural competence, intercultural learning, transculturalism, patterns of intercultural and transcultural communication processes, transculturally competent personality.*